

ACC. N:R M. 15285:1-19.

Landskap: *Skåne* Upptecknare: *Meätjis Leabó, Lund*
Härad: *Albo & Bawa* Berättare: *Frans Ljunggren, Alnarp*
Socken: *Vitaby & Lomma* Berättarens yrke: *smedmästare*
Uppteckningsår: *1961* Född år *1910 i I. Mellby*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Smeden. s. 1-19.

Lu F 111

Min far är född 1868 i Vitaby sidan om kyrkan precis, och kom där i lära hos i en smedmästare som jag tror hette Malmkvist när han blev 14 år alltså 1882. Från dessa år kan jag berätta en hel del saker som kanske kan vara intressant för kommande slakten. Alltså löneförhållande, fritid m.m. Löneförhållanden var ganska små. Far hade enligt uppgift - som han själv har talat om - 5 kronor i första året, 10 för andra och 15 för tredje. De fick börja - minstalärpojarna - klockan 5 på morgnarna: då behövde fyren vara uppblåst och när gesällerna kom då skulle vara fyr i smedjan och då skulle de börja och smida hästsko som de gjorde. Men den var mört och de fick hålla på till klockan 8, då fick de frukost. Och den var ganska enkel. Aldrig något mer än grobröd, smör kanske någon gång. De fick flott och dricka-blandning som den kallades: alltså mjölk och dricka tillsammans. Och sen fick de hålla på till klockan tre innan de fick middag. Det var kanske många gånger besvärligt för en fattig smedfru att hålla hela smedjan med mat. Hon fick elda i öppen skorsten och många gånger med dålig ved. Därför fick ~~int~~ man inte middag före klockan tre på eftermiddag. Och middagen var kanske ganska enkel också: den sista maten de fick var kvällsvarden klockan 8.

På vintrarna slutade de aldrig på verkstaden före klockan 8 på kvällarna. Om sommaren när solen gick ned efter klockan 8 så var det först då de fick sluta. Vid midsommartid så blev ju klockan ganska mycket innan solen gick ned. Då gick mästaren upp på Vitaby kyrkebacke, den är ganska hög, och när han fört inte kunde se solen på horisonten så gav han tecken med handen och då fick de lov att avbryta arbetet. Och när det var lördagskväll då den mista pojken skulle sopa vägen utanför verkstaden och göra rent och då fick han gå först. De hade bara en fri dag i året: Kiviksmarknad. Då var de fria helt, sen ingen annan dag. Den mista lärlingen skulle först smörja bälgen och kranen

innan han fick lov att gå till marknaden. Det var hela fritiden och så^{skär} minsta pojken var givetvis en förkortad semester.

Arbetet var givetvis ganska tungt. Materialet, järnet alltså som dem fick smida av - var inte dimensionerat som vi har nutida. Det var i allmänhet bara grövre sorter. I allmänhet var det bara 4 tum gånger trekvart. Järnet fick dem skrota upp och smida ut allting av. Dem fick smida upp plogbilar, spadar och mycket annat. Jag kan berätta en sak som min far talade om. Han hade gått ut efter fyra läroår i Vitaby och kom han till södra Mellby och blev andra smid där. Där var en äldre gesäll som var förste smidare. Far har gjort där en sak, en ny modernitet. Han hade nämligen gjort en sådan trilla som han hade använd många år att mäta hjul med. Alltså dem fick mäta först hjulet och sen ringen. Då hade man en viss spänning som alla gamla smeder känner till. Innan hade det tillgått så att man fick rulla trähjulet på ringen och^{man} gjorde en bedömning där och man fick veta hur stor det var. Och då så när denna gamla gesäll såg detta att far gjorde på detta viset så sade med mycket stor hån: "Jaså, lägger du på hjulrungan med maskin!"

Den 27 oktober 1919 började jag hemma hos far som smedlärning. Innan hade jag varit ute och tjänat bonde i sex år. Alltså jag började när jag var 9 år, vakta kor och sedan var jag ute som drängpojke eller lillpojke som den kallas, alltså vaktepojke på gårdarna. Jag ~~detta~~^{hade} detta ända tills jag var konfirmerad. Då blev jag en stor karl och blev jag dräng hos en grannbonde från den 1 maj 1919 och till den 26 oktober. Då jag inträde hos min far, i hans rörelse som lärling. Då var lönen, om vi skall tala om den, den var kanske inte riktigt den samma när man arbetar hemma hos far för att man fick då alltid vad man behövde, ~~men~~ jag hade inte heller någon fast lön i den första fem åren. Då var det alltid besvärligt med skosulen när man var ung, det gick mycket skosuler på dans som vanligt. Vi var visst glada där fi fick koma ut och hästa eller få arbeta

annat arbete, där fick vi tjäna ihop lite pengar extra till den annars fick man redogöra för allt som gick åt till dessa nöjen som av de äldre alltid anses som tvivelaktiga.

Vi började i smedjan vid hajvsju om morgnarna och höll på till klockan sex på kvällarna. Då hade vi en frukostrast vid halvåtta tiden. Då fick vi hela tiden gno, vi smidde alla spik och naglar och allt som man hade gjort i äldre tiden. Vi ~~smidde~~ smidde hästskor och allt beslag som man hade tänkte sedan ~~när~~ använda om somrarna. Och det blev ju ganska styvt arbete, men det var också en annan sak; man fick såätt säga en god färdighet vid städet. Man fick dra på bälgen (på den trakten fick vi inte elkektricitet lång flera år senare) och man fick dra bormaskin, bälg och svarv. Och det gick ju. Men det var ju ganska tungt. Sen blev jag 18 år och ville jag söka in i Alnarp hovbeslagsskolan, vilket jag också gjorde men blev avvisad av den enkla anledningen att jag hade inte tillräcklig praktik. Jag hade bara tre år och skulle haft minst fyra år. Då fick jag bli hemma gesäll så ung jag var. Då fick jag sköta allt hemma ett år. Då kom jag hit till Alnapp hovbeslagsskolan den 1 november 1923. Här fick jag som alla vid början - ~~att~~ smida hästskor. Jag minns när vi kom in första gången i verkstaden, tog vår mästare fram två gamla hästsko från ett skrot~~hö~~ och böjde dessa samman och välde ihop dem i fyren i en ~~en~~ "rommel" som de många av de gamla hovslagarna har säkert gjort. Vi tyckte att det var litet märkvärdigt för att vi var vana ju hemma vid nytt järn i alla fall till att smida hästskor av. Men efter 14 dagar fick vi göra dessa romlar till hästkor. Det var som lärt mig att att smida, för att man fick ta ut allt av meterialet. Det tackar jag många gånger för att jag fick vara med om detta. Visst var det styvt och hårt och besvärligt med dessa korta ting som man inte var van vid. Man fick stå vid fyrarna och värma upp dessa, man fick känna efteråt lång uppe i ~~ärmar~~na.

Vi började då halvsju på morgnarna och vi hade en halv timmas frukostrast klockan åtta. Vi - som det alltid skedde - fick ~~bröda~~ hästarna i ~~stallet~~ här i Alnarp. Det tog en timmas tid för fyra man att göra det. Det var ett arbete som vi fick göra innan klockan åtta. Tillsa detta skulle hästarna vara färdiga. Sedan fick ju smida skor, dem drumlar som vi hade gjort fick vi göra föst och sen fick göra hästskor. Det var ju i allmänhet en hästsko som har passat så bra ~~få~~ hästar som var så populärt på denna tid. Denna ^{skov}skov-sko som vi kallade ~~skov~~ Sen i allmänhet hade vi en timmas lektion på dagen. Jag kan nämna en särskild sak: vi hade en docent här från Lund som hette Aron Westerlund som hade en väldigt fin anatomi och fysiologi lära. Och särskild anatomin där minns jag: han hade en kanske märkvärdig utställning som jag har uppskattat många gånger sen jag har kommit hit. Idag skulle jag tacka honom. Vi hade ju vår professor i sjukbeslag: han var väldigt duktigt veterinär och duktig lärare just på det område men han skilde sig inte så från alla andra som denna Westerlund gjorde.

Jag lämnar några minnen från mina pojkeår: från den tiden jag var i fars verkstad. Fars smedja var en typisk landbruks-smedja. Vi hade en gård på 1000 en annan på 600 hundra och en del mindre jordbrukare och vi fick hålla dem med arbete. Vi gjorde då allt: plogar kanske inte så mycket, men harvar, klös-sar. Vi smidde ut alla dessa gåsfötter som fanns på dem, det var ett väldigt styvt arbete, dessa fick vi skrota ut av gamla hjulringar, bita sen och la på dem. Det var långt arbete att göra dem i ordning. Just på den ena gården där som hade 1000 tunnland dem hade 21 par hästar i allmänhet och då skulle man ha 21 klösar att ha i ordning. I ~~annan~~ annan dem satt i gång med vår eller hästarbetet. Hemma var det oftast så att ~~man~~ vi hade fyra anställda och då var det tre lärlingar vilka togs in i första november i allmänhet och anställdes på tre år. Och lönen då - på den tiden jag började - var 50 kronor¹ första året och

100 den andra och 200 den tredje året. Då var det en väldig rangskillnad på dessa arbetare där. Dem var ju väldigt noga med att inte göra något underkvalificerat arbete som tillhörde någon yngre person eller kollega. Och vid matbordet när dem gick in och åt då hade de sina givna platser. Men dem kom alltid i en gåsrad när dem skulle gå in, och då kom dem precis efter som dem hade anställning. Först kom gesällerna och kom tredjeårs lärlingen, den andra lärlingen och sen den lille minstingen sist. Och det var också väldigt viktig med uppgifterna dem hade. Jag kan tala om en episod som hände en gång. Det hände sig att en lärling som var anställd från den 1 november och som på grund av hörselskada måste avbryta arbetet efter ett halvt år. Då intogs en lärling den 1 maj och en kväll - den första maj, då var det inte fridag - blev den yngste pojken skickad till en granngård för att hämta mjölk som dem hade alltid till uppgift att göra. Och den andra satt kvar i en smedkammaren som vi kallade; han hade inte kommit in att äta. Far gick ut och frågade: "Varför kommer ni inte in och äter?" Nej, vi kan inte tvätta oss, sade de, för att den minsta skulle gå till pumpen och hämta vatten. Det var hans uppgift. Och den som har varit minst dagen ~~efter~~ innan, den kunde inte göra den. Så sträng var ordningen på den.

Gesällerna kunde vara riktigt besvärliga. Det var kanske något tidigare. Och det hände det ofta att man fick borsta skor för dem och om nätterna när gesällerna kom hem då var det bäst att stiga upp kviskt ur sängen och hämta vatten och se till dem verkligen hade den drycken som dem troligen behövde i det tillståndet. Det gällde att verkligen vara kviskt att göra. Det betydde ingenting att man var smedens påg eller man var någon annans påg. Det var bara att lyda, göra det fort. Så var det även i arbetet. Det hände mer än en gång att man "bankade" så att säga på pågen.

I första året så fick man dra jubälgen och slå med släg-

gan och när det kom hästar och skulle göras vid, så var den lär-
lingens uppgift att riva av skorna och dem in och lägga dem
in i fyren. Så gick andra lärlingen - alltså den tvåårs lär-
lingen - och började att verka av hovarna och gjorde det så
gott han kunde. Under tiden riktade mästaren eller gesäller
skorna till hästen. När dem var riktade och klara, då kom ge-
sällen eller tredjeårs lärlingen - som var en väldigt förnämlig
man i denna samling - och gjorde hovarna i ordning. Kanske av-
verkade hovarna finare om inte andra års lärlingen gjorde det
tillräckligt bra. Sedan spikade han skorna på och böjde upp
sömmen som man gör. Då var hans uppgift färdig. Då gick det all-
tid dessa sägner om hur många hästar en gesäll kunde sko. Det
blev ganska många av den enkla anledningen att just det arbete
som han utförde det ungefär en sjätte del av allt arbete som
man behöver göra vid hästskoningen. Om skulle säga att det nor-
mal tid med en timma - men man ju diskutera mycket om den här
saken - så han hade bara 10 minuters arbete om ser det normalt.
Men den just denna karl som talar om saken så. Men om man ser
på saken lite realistiskt, så hör ju till saken att en man
inte kan utföra så mycket arbete. Det var ju fyra som hjälpte
till: tog av hästskor, hästa eller nita skor. Klippa av söm-
men och böja dem och putsa dem. Därför fick vi fram så många
myter om gesäller som så och så många hästar kunde sko på en
dag. Han fick närmast spika, och det är ju så att spikningen
är en ganska oviktigt del i den hela. Det är bara en rutin sak
att göra, tid tar det inte så mycket. ~~Derremot~~ Derremot avverkning-
en och riktningen av skor som behöver tid. Och den är den sista
som tillhör yrket, den andra är en rutinsak.

Den tiden man använde i verkstad med skoningen det var
bara ett avbrott i andra arbeten. Dem kunde göra vangnar och
de kunde göra plogar och selbeslag och allt möjligt sådant.
När en häst kom in, fick alla arbete avbrytas och de gjorde
hästen i en etapp. De gick ut i tur tur och ordning som jag

bebättade innan. Yngsta lärlingen fick avbryta först sitt arbete i verkstaden och sen kom den andra lärlingen som stod vid bänken och filade - han var nämligen bänkarbetare. Gesällen hade också alltid någonting som han hade hållit på: att lägga hjulringar och ~~smida~~ smide. Och många gånger var det så att även han fick rikta skorna om inte sådan lärling fanns i verkstaden. Det var ju väldigt viktigt också att den misnta lärlingen skulle alltid hålla rent på gälvet och hålla hyllor i ordning med olika verktyg. Det var alltid så om det var inte de 22 runda dornarna och de 10-12 stycken fyrkant och den där dornar för specielle ändamål, ~~om~~ om de inte låg på specielle plats till klockan 6 på lördag så var det lika så bra att räkna med att man inte fick lov att gå och dansa den kvällen i alla fall. Den andra lärling han skulle alltid hålla bänken ren och om var där en fyring som han hade över sig så var det alltid så, att han väntade tills gälvet var såpat och så gjorde han ordning på bänkarna och sopade bänkarna ned på golvet. Så var det för andra lärlingen att börja igen. Det var ingenting att säga emot, det var bara att göra. Klockan sex på lördagskvällerna brukade far komma in syna om det var i ordning - det gjorde han om han var hemma. Om det var en tvätumspik som var i skrotet då gällde det att sortera skrotet också. Det kallade vi för "sopelse". Den var slängd på avskrädeshög i en tunna. Det var så att alla liten detalj togs vara på och las i en mjölkkanne eller sådan och såldes som skrot. Det behövdes vara väl sorterat och prima. På lördagskvällarna när jag började lära - då fick vi inte hålla kväll innan halv sex. Då började vi rengöra. Gesällen eller den äldsta lärlingen fick gå ut och hålla kväll en halv timma tidigare medan den andra stannade kvar och rengöra.

Vid skoning av hästar så var innan jag själv kom till som lärling så var det i allmänhet så, att drängen som kom till smedjan (kördrängen alltså som skötte hästarna) fick hålla upp

bakbenen. Men jag vet om gesäller och om min far (och andra som var äldre) som kunde hålla upp både fram- och bakbenen. Annars i andra fall fick lärlingarna hålla upp frambenen medan drängen hjälpte till med bakbenen. Efter att jag började hos min far och arbetade där ett halvt år och innan jag kom till Alnarp får jag säga att många gånger fick jag ställa mig till hästen och höll upp alla fyra ben. Men hemma var det vanligaste att vi fick hålla upp själva. Det var bara i speciella fall - när en häst var mycket besvärlig - att man fick hjälp till av någon. Jag hade en broder som var mycket mindre än jag, han var då femtom år vill jag minnas att stod och höll upp hästar och jag kan se honom ännu hur han stod och höll framben mellan sina små knän på västgötahästar som kom när till Skåne. Jag kan förstå honom hur han fick lida att hålla ~~med~~ detta arbete.

Med sådana svårhanterliga hästar att sko så har man många sätt och vis att klarad dem. Det är i allmänhet så att hovslagaren har sitt eget sätt som han har anlag för. I allmänhet gick man till fram med lock, man fick tala med hästarna och försöker att ta dem. Det gick i allmänhet mycket bra även om det fanns någon gång att de var besvärliga. Då hade vi hemma en galge i taket då så band vi ett rep i svansen genom eller genom en ring i karleden och hissade vi upp dem. En eller två man höll repet. Det använde mycket sällan fastän många gånger var det nödvändigt. Man var lite rädd att bli skadad när man skodde sådana hästar. Det gällde det att locka hästen och det gick mycket bra.

Materialet som användes på den tiden när jag lärde mig eller före den tiden och den sedan 1910 eller hästan tidigare. Vi använde i allmänhet det vanliga smidesjärnet lanckasker. När vi behövde något bättre kvalite då hade vi "besemålstål" som var kolosalt prima. Lanckaskeret var väldigt bra att att välla i fyren. Men det var inte tillräckligt hårt ibland. Så hade vi någonting som vi brukade märka med kryss och som vi kal-

lar för saxstål. Det var stål som var mycket slagg i och det var väldigt bra att välla in när man gjorde knivar. Det gjorde man det följande vis: man la in stål i mitten och lanckasker på båda sidor och så breda ut dem. Brödknivar, betknivar och hackelseknivar, alla möjliga skerverktyg. Just de just blev kolossalt fina med saxstål som vi använde. Det hade en väldigt eggskerpa och man kunde ganska hårt för att det blev ju försett med dessa två lager vid uttersidorna som gjorde att de inte kunde brytas. De gamla smederna var mycket fina på det, de kunde göra yxor och sådant och som kunde ^{se} hugga tre-öttändedels rundjärn. Man hackade de liksom man hackar risar. Det var en ganska grov sak. Det var inte jag som varit med om den, men jag har hört talas om. Det var en ganska stor prestation, det var en konst.

Man köpte järnet hos järnhandlare på den tiden, vi köpte hos vanliga stångjärnhandlare. Det kom på järnväg hem, det var så att vi ~~far~~ fick hämta det. Både järn och kol kom på järnväg. Jag vill minnas från första världskriget då vi köpte kol, det var ju en väldigt svår artikel. Då köpte vi kol en gång hemma och vi gav 32 kronor för en hektoliter. Det var så dåligt så, att det fanns ingen levande möjligheter att hålla den kvar i fyren, den gick genom skorstenen direkt. Det är mycket svårt att ^{se} den i fyren om kolen är så lätt och inte brinner i kaka. Det är en sak som man inte kan förklara utan man måste se.

Varje smed hade sin egen specialitet som han kunde göra särskild bra. ^{Många} ~~far~~ var ju vagnsmed, det var en sak som gick kolossalt mycket. Jag vill minnas att före min födelse gjorde far många likvagnar som man hade i varje socken. Det ju en en vagnport en en sådan vagn överallt som hölls av komunerna. Det var en väldigt svårt uppgift att göra en sådan och räknades som en väldigt förnämligt beställning. Men även andra vagnar

droskor, vicktiroavångnar och ponnivångnar. Det fanns kolossalt mycket arbete med sådant. Varje gård, varje köpman i stan med anseende hade ju hade en kolossal utsättning med sådana vångnar. Det gällde att överträffa varandra just med, folk ville ha vångnar av en mästare med verkligt namn på sig. Alla skulle gå till en specialist. Det fanns andra som gjorde andra saker på landsbygden var det mest lantbruksredskap. Var och en specialiserade sig på någon sak: man gjorde plogar, harvar och kultivatorer och just i mina pojkar var det väldigt brytningstid: klösen skulle bli kultivator och träharven med träbålor skulle utbytas med bålor av järn. Det var en stor uppgift som sedan fabrikena mer och mer tog hand om.

I skogsbygderna fanns ju liesmeder - som jag kanske inte känner till - yxsmeder som gjorde sådana saker som huvudnäring och de kärde omkring på marknader och sålde sådana, särskilt liar. De gjorde hacker och spadar också, och sådana handvergtyg som man använder just i jorden.

Så länge jag minns från mina pojkar och lärlingsår och en bra tid innan dess man hade alltid årsräkningar. Det blev så att många av de stora gårdarna som hade räkning på månaden, i slutet i varje fall och i kvartalet eller i havlår. Men de vanliga bönderna som kom till smedjan hade alltid årsräkning. Det var i allmänhet så att det var ju en födran att smeden då skulle bjuda samman dem och göra dem en riktig gille. Och det fick inte vara så där svagt. Det var också väldigt viktigt att räkningen inte skulle skifte för mycket från år till år. Bönderna frågade inte vad man hade gjort, utan det var bara frågan om att den inte skiftade för mycket.

Borren hade man två olika sorter. Först en som man fick dra uppifrån nedåt, den var väldigt besvärligt att arbeta med. Den nyare (det finns inget särskilt namn på den) som man fick väva på annat sätt var mycket bättre med utväxling och självmatning som hade en taggad skiva. Det var en kolossal föränd-

ring, man behövde inte stå och väva så obekvämt. Framförallt blev ju en väldigt rationalisering i och med att man kunde köpa borrar färdiga. Under mina pojkar gjordes borrar i fyrkant, man ^{hade} inte andra hjälpmedel till. De gjorde man inte förstås på tioendedel utan bara så att man kunde använda sig av dem. Man gjorde också sänkare och specialborr. Det minns jag från mina pojkar att sänkare och sådana saker var ytterst sällan köpta utan ^{gjorde} själv. Då använde man vanliga kolstål, legerade stål hade man inte; jag minns att vi hade ganska höga kolhalter på dem, t.o.m. 1%. Just för borrarerna använde vi dem. Fjäderstålet använde man när man gjorde vagnar. Innan jag kom till använde man de vanliga simesjärnet att göra fjäder av. Det var inte alls stål i dem, utan de var bara kall-hamrade. Det var bara de att de återtog sina form när de var överbelastade och det gällde då att rikta upp dem. Det var ett mycket vanligt arbete att rika fjädrar på den tiden. När fjäderstålet kom, behövde man inte längre rätta till de gamla fjädrarna, för att dessa fjädrar återtog sina originella form även om de var överbelastade. Innan gällde det att sätta "knasta" i dessa fjädrar och få dem vara elastiska vilket var ju deras uppgift.

När elektricitet kom man satte upp i allmänhet en axel i verkstad, det var den första mekaniseringen dem gjorde. Den elektriska motor drog i allmänhet alltsammans. Det första verktyget som blev så att säga med motor speciellt för ensak och den var i allmänhet smidesfläkten. Den blev ganska snart sammanbyggd. Det dröjde ganska länge på landsbygdsverkstäderna innan de fick speciella motorer, inbyggda motorer för varje sak. Efter elektriciteten ~~gick~~ ^{gick} det många många år som dem drev med axelledningar. I allmänhet blev en så stor motor att den kunde dra en varv, en bormaskin och en slipsten och litet annat. ~~speciellt~~ Det var ju en väldigt förändring när de kunde

tå i väven och mixtra en skiva på borrhaskinen. Så att den kunde gå runt. De var ju inte alls lagade på så sätt att gick med väldigt väsen och väldigt förslitning blev det innan den kom fram till andra maskiner. Sedan kunda man växla hastigheten. Det var nämligen inte lätt att få en "trapps skiva" på en sådan maskin. Det gick, men det var svårt att med mellanaxlarna att få olika hastigheter. Axelledningarnas tid är förbi från verkstäderna. Och även svarvarna blev med "trapps skivor" i början. Det finns några gamla verkstäder som de gamla axelledningarna finns kvar.

I gamla tider smeden var en ganska uppsatt person och välhållen. Om vintrarna när kvällarna var långa och lantbrukarna arbetade inte så där hårt, fast de hade långa arbetstider, och när det var någonting som de ville höra efter då gick de i allmänhet till smeden. Det var i allmänhet så att smeden ville gärna ha att en gök. Där fick man höra en hel del nyheter. Klubblokalen var vid smedja under tiden när jag växte upp. I smedkammaren samlades traktens ungdom. De satt på sängar och några stolar som de har alltid funnits också i smedkammaren. Vi hade en smedkammare hemma, ganska liten: där var bara en säng och en soffa (då bäddade man för två personer i varje). De lilla lokalen som inte mer än kanske 10 m² hade ofta 14-15 personer. Det var då inte så som ungdomen ha det nu: att förströa sig eller lära sig någonting utan de var där och berättade historier och spelade kort. Det var inte alltid så trevligt som den kunde ha varit. Nuförtiden kan det vara bättre eftersom ungdomen har sin samlingslokal.

Det var så att vi hade en hel del pojkar alltid i vår kammare. Den var ganska stor och vi hade alltid två-tre gesällar som bodde däruppe. Där samlade ju i regel bys ungdommar på kvällarna. Vi var ganska många. Vi ~~hadaxjort~~ har gjort så mycket annat än spelade kort. Det var ju inte bordett eller två sällskap, det var bara gesällerna som fick sitta vid bordet och spelade där. Så pojkar de har aldrig kunnat komma till bor-

det utan de fick sitta golvet å stället. De satt precis innan dörren. Men de ville spela kort också.

När vi hade fritid på smedjan, då bedrevs det allmän idrott men det bedrevs ju ^(nu) på samma sätt som nu. Vi sparkade inte boll och sådant utan vi hade i allmänhet trapetsor som det fanns överallt (det finns bara på cirkus numera). Men om det inte fanns så hängdes de mellan två bjälkar i smedjan i taket där. Och det var frågan om att pressa väldiga tyngder, och så var det i allmänhet gamla vagnsaxlar påmonterade med hjulbössor och allting. Det var frågan om att kunna pressa upp dem och stöta dem med en eller två armar. Så var det en sak till: som hetta kyssa släggan. Det tillgick på följande vis: man hade en slägga med lång skaft - ju tyngre ju bättre - det gällde att kunna slå den i luften bakom sig och så skulle man pussa den. Det var viktigt att akta tänderna: men det hände inte olyckor i allmänhet. Just dessa övningar gjorde att smeden blev ganska vältränad. Så var det inget fel på lungorna för att de fick pusta ut ordentligt när man smidde. Jag vet som lärling att vi smidde vedkila om vintern, då fick vi slå med två släggor och mästaren med smideshammaren. Det var mästaren som bestämde takten, vi kunde slå upp 200 slag varje. Så blev det 600slag tillsammans. Då sannerligen rensat botten på lungorna.

Man kan smida "klensmedstakten" och "gruvsmedstakten". Med gruvsmedstakten har man två släggor och en hammaren och även på större har man ju mer - det har jag aldrig varit med. Då smidde man med tre släggor och en hammare. Så måste man ha en viss takt, man får inte ha lika många avstånd när man träskar med slagor. Man har ju en lite kortare takt. Gruvsmedstakten är en valstakt som man kommer upp till. När det var stora saker som skulle vändas så kunde man inte stå där och slå hela tiden men då stannar i allmänhet inte rytmen upp utan dem fort-

satte och så att säga hamrade upp. Så slog dessa två släggor medan mästaren vände grejorna: då fick de rätta igen. Så slog dem hela tiden och höll takten och föll in med viss rytm som var inte svårt att lära sig på. Lärningarna vågade inte sluta med takten om den var en mästare eller en gäsäll där. Ibland när man stod och smidde och där var en landsväg så kunde mästaren titta ut om det kommer någon där medan lärningen skulle stå där och hamra upp. Om mästaren gick till fönstret och tittade ut kunde man komma tillbaks och ~~lä~~ falla in i takten. Vissa signaler har man ju: det finns stoppslag och startslag. Det har också en viss rytm: man ^{vet} ju precis vad man skall göra.

Numera är handverket i Danmark mycket bättre än här. För det första är att lärningsutbildningen i Danmark är annorlunda: lärningen utbildas på mycket längre sikt än man gör här. Det går inte ut på betalning utan det går ut hellre på utbildningen. Mästaren har en väldigt ansvar för sin lärning där och han kommer ju i sista åren med mästarens hjälp genom yrkesskola. Han skall bli en riktig som man säger "sven". Här kommer vi fram till att ingen som har lärt yrket riktigt. Om någon kommer, bara hoppar in och blir specialist. Numera kommer man in på industrin där får dem helt annan lön. I sådana omständigheter det gör ingenting hur långt tid tar deras utbildning. För var det ju så att man skulle lära hos en mästare. Det var väldigt viktig att man fick en mästare som var fart och kläm i. Man fick framförallt väldigt många saker att sköta. Jag kom t.ex. till en mästare i Klippan som var mycket fin och jag var kanske inte så fullt drillad på att göra allt. Han ^{var} väldigt nog med att ingenting skulle göras åt slumpen utan att allt skall skötas ordentligt. Det var ju så att i Skåne var det väldigt många smeder (800-900 kanske) som hade i allmänhet många lärningar. Dessa lärningar kunde ju inte bli kvar i dessa smedjer utan de gick ut till industrier. Under min tid var det väldigt viktigt att om någon skulle bli riktigt bra så skulle

man bli lokomotivförare. Det var ju den som var snabbast. Innan hade det varit enntid när de skulle ha bli härgårdskuskar och kuskar. Innan hade ju varit oxar. Det var ju farten som förtjusat alltid människorna. När dem skulle in i järnvägen så skulle ju ha minst tre år som dem har lärt smedyrket. Jag kommer ihåg från min barndom att de som ville in på järnvägen (det var många) skulle ha en väldigt fin rekommendationsbrev från smedmästare för att kunna få komma in. För i tiden var man noga med att fråga ut gesällerna när dem vill ha plats någonstans var hade dem lärt smed-yrket. Den första gången när jag sökte plats så kom jag in en ställe och talade om att jag ville arbeta. Det fick jag också. Så sade jag att jag har lärt yrket bara på landet. "Ja, sade mästaren, jag tar inte in någon annan". Det var en god rekommendation att man har lärt yrket på landet. Då visste man att den och den lärt arbetet ordentligt. Just hos denna mästaren (den var nämligen i stad) fick jag fortsätta. Det kan man säga att just nu de ledande män i praktiska livet och verkstäderna dem har just lärt sitt yrke på det gamla viset. Alla hade stort nytta av den. Jag har talat med många ingenjörer som har lärt både hos min far och hos många andra smeder. De säger att det var just de år som ~~ka~~ de hade mest nytta av. Annars de hade aldrig kommit dit var de nu är.

Före första världskriget var det inte så svårt att komma någonstans. Det var ganska stort utbyte i länderna emellan. I varje fall i Danmark och Sverige. Det var många som vandrade över och då har jag hört berättas att det fanns en dansk gesäll här och där eller någon annan nationalitet. Men jag tror att att svenskarna reste gärna till Tyskland och Danmark och England kanske. De fick se yrket där. Jag vet i alla fall där att många har lärt sitt yrke i Tyskland. Det var i Mycket berömd hovbeslagskola i Dresden som många av mina föregångare lärt hovbeslagen där. De har lämnat en väldigt stort prägel här. Det

Alnarp hovbeslagsskolans historia

När man nämner Alnarp hovbeslagsskolan så är det först och främst ett namn som man nämner i samband med den och den är Dr. Olof Person. Det var han som startade skolan och han är skolans grundare. Det var han också som byggde upp hela den svenska huvudskalgskolans verksamhet och skrev den första läroboken som man har använt i allmänhet. Denna bok sedan omarbetats av hans efterföljare flera gånger. Alnarp-hovbeslagsskola börjar den 1 april 1863. Denna datum säger kanske inte så mycket, men om går bara tillbaka så bildas Alnarps lantbruksinstitut 1859, den firas visserligen inte på detta år utan 1862. Denna Olof Person som var anställd som veterinär här på Alnarp har började efter ett par år ~~efter~~ lantbruksskolans tillblivelse ~~kunna~~ en verksamhet eller sidoverksamhet. Att han kunde vara så fort färdigt betyder att han var en man som var framsynt och klar för vad som behövdes. Huvbeslaget har ju gamla anor här i Sverige. Redan på 1100-talet skodde man ju hästar och redan på 900-talet så smidde man saker som man slog i hoven. Från 1100-talet var ju hästskor bl.a. från Lund. Det finns en sko som kallas för keltiska sko som är en bred sko som täcker hela sulan. Men alltid finns det på trakterna ~~alla~~ sådana spetsar som gjorde att hästen när han blev beslagen med detta att han inte behövde halka. Det var nämligen så på den tiden att man hade ju inte vägar utan de hade stigar så att förslitningen av dessa naturhästarshovar var inte så besvärlig. Kanske bara på vintrarna blev förslitningen större än tillväxten. Just denna skärpning som behövdes på isgator, det var ~~speciella~~ den speciella för hovbeslagningen. På senare år har slitningen blivit hovbeslagets uppgift nr 1.

Denna Olof Person ~~han~~ ~~vade~~ 1862 huvbeslagsskolan i gång. Den 8 april 1863 började den första kursen. Dessa har fortgått här i Alnarp 1954. Den blev den sista kursen. De har det hunnit

avverka under dessa år 194 hovbeslagskurser. Här har utbildats hovslagare - både civila och militära. Den sista militärkursen den slutade här den 1 maj 1912 och den började så vitt jag vet 1864. Det har utbildats 2500 precis. De var alla civila hovslagare och 445 militära. Redan 1870 började man tala om nya lokaler och ny plats och bättre verkstad. Den gamla var inte så ändamålsänlig. 1877 var denna tanke en verklighet då togs dessa lokaler i bruk som vi har här. Det finns skifter om att anslaget blev 35000 kronor för denna. Det var frågan tre vänin- gar i tre flyglar och en väldigt förnämligt skostall och verk- stad efter dåtida krav. De fick 8000 tusen kronor även från Malmö hushållningssällskap. Dessutom fick de 2000 kronor till inventarior och 500 kronor till litet annat. Just då i 1870 hade vi hovslagareskola i Skara och veterinärhögskola. ~~xxx~~ Denna Olof Person Benz fick hålla på med sin verkstad till 1901. Han efterträdes av en doktor: A. Bergman. Han var här bara tre korta år men under dessa år har han gjort mycket. T. ex. utländska saker som han var specialist på. Han reste mycket i Tyskland, i Österrike och Frankrike. ~~gxxxxxxx~~ Vi har här olika saker just från denna tid. Han har dragit hit mycket av värde.

Fr.o.m. 1904 kom hit en annan veterinär - sedermera professor Hedelin - som blev lärare i skolan. Hans järning slutar 1938 i och med hans bortgång. Han var en väldigt fin väterinär och mycket bekant kikurg på veterinärområdet. Kanske inte så stor samlare som hans föregångare men han var en mycket fin yrkesman på sitt område. Vi som har haft honom som lärare vi vet mycket om hans kunnande. Sedan 1938 har inte varit här någon bofast veterinär i Alnarp utan allt sköttes av en gam- mal bepvövad ~~veterinär~~ militär-veterinär som hette: Norden. Jag har samarbetet med honom i de år till 1954. Detta sam- arbete jag uppskattar kolossalt mycket.

Beträffande i övrigt Alnarp: den teoretiska undervis- ningen och ~~pr~~ den praktiska undervisningen sköttes av olika personer. ~~I xxxxxxxx~~ var en verkgesäll. En var utbildad i verkstaden

Tyskland av dem. I 1869 kom hit en nu man N.P. Nilsson verkade här till 1897. Han var en sällsynt fin och trevlig människa. Men även hans tid ändras. 1897 kom en nu man - en väldigt framstående sådan - som hade lärt sitt yrke i mellersta Skåne av sin av sin fader. Han hette Gustav Björklund. Han övertog manteln från N.P. Nilsson och fortsatt här 1911. Han hade en annan verksamhet som han också bedrev. Den som kan nämas om honom är inte lite. Han var alltså verkgesäll och dessförinnan hade han varit elev här och han har också varit i Tyskland och lärde hovbedlagning där. Han tog den högsta betyg där som var inte så att slå så goda yrkesmän som tyskarna och bli etta. Han var ganska omtalade av gamla eveler, han dyktig yrkesman och ford-rade mycket av eleverna. De gamla eleverna omtalat ofta den gamla kappsmedet: dem smidde ju skor i sänke. Det gjorde man för regåmentet. Att hav var en duktig yrkesman det säger alla dessa modellskor som han hade gjort. Alla som ser dem frågan hur kunde han ha så kolossal färdighet och kunnade att tillverka detta. Efter 1911 då Björklund frånträdde så tillträdde en före detta verkgesäll som hade varit verkgesäll hos Björklund, han hette O. V. Viberg. Han slutade här 1941, han var så länge här att det var en livsgärning av honom. Hans första kurs var den sista militärkurs som man hade här i Alnarp. Dessförinnan ^{hade} han varit förste man hos veterinär Sten ett stort hovbeslag-ri i Malmö. Det van nämligen så att sådana som bodde så cent-rala platser som Malmö och likadant i andra städer så var det en kolossal stor näring som bedrevs just med detta hovbeslag. Allt transport skedde med hästar då. Och de var alltid på sten-gator och där slets de kolossalt. Han var en fin lärjunge hos Björklund. Jag har sjärl varit elev hos honom och jag kan sä-ga att han var en mycket duktig yrkesman och prima lärare. När hans tid var ute - hans pansionstid tillträdde - så var jag som kom till Alnarp. Jag bedriver rörelsen här fortfarande. Denne rörelse under den tre sista instruktionsmeders tid be-drevs som egen rörelse.

Avlöningen för kurs var litet olika: i Vibergs tid utgick ju lön, han hade en viss lön och fri verkgesäll för hela tiden. När jag mottog den då bara utgick lön för månaderna när man hade elever, det belv ju ganska sporadiskt ~~för~~ med tjänsterna. Men man kan ju försöka driva rörelsen och klara sig på den.

Jag skulle kanske nämna några siffror just för arbetet som utförts här i Alnarp. Då nämner jag var tioårsperiod och börjar med 1870.

Jag nämner underlagda skor: en sko/^{är/}en enhet. Jag börjar med 1870 och förre 1870. Innan dess alltså var 3500-4000 skor. 1880:6518, 1890:6813, 1900:4845, 1910:6495, 1920:9971, 1930:7647, 1940:5979, 1950:12271.